

Ks. dr hab. Tadeusz Kołosowski, prof. UKSW - kierownik Zakładu Badań nad Historią Cywilizacji Śródziemnomorskiej w Instytucie Nauk Historycznych Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. Marcin Sobiech, *Rzeczywistość wiary w traktacie „De fide” i epistolografii św. Ambrożego*, rozprawa doktorska napisana na seminarium z Historii Kościoła i Patrologii pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jerzego Pałuckiego, Lublin 2015, ss. 194.

Temat i cel pracy

Ks. Marcin Sobiech w dysertacji doktorskiej: *Rzeczywistość wiary w traktacie „De fide” i epistolografii św. Ambrożego*, podjął się z jednej strony bardzo ciekawego zadania badawczego a z drugiej niezmiernie ważnego i zawsze aktualnego. Na ważność i aktualność badań nad wiarą wystarczająco dobitnie wskazuje niedawno przeżywany w Kościele Rok Wiary. Doktorant zresztą we wstępie do pracy przywołuje ten fakt i odwołuje się do Listu Apostolskiego papieża Benedykta XVI. *Porta fidei*, którym to Ojciec Święty ogłosił Rok Wiary w Kościele. Doktorant przywołuje te fragmenty papieskiego dokumentu, które na tę aktualność dzisiaj i ciągłą potrzebę badań naukowych i refleksji nad wiarą wskazują. W swojej pracy doktorskiej ks. Marcin Sobiech postanowił podjąć się badania nad rzeczywistością wiary w świetle działalności pisarskiej i duszpasterskiej jednego z najważniejszych Ojców i Doktorów Kościoła, św. Ambrożego, biskupa Mediolanu. Ojców Kościoła często nazywa się Ojcami wiary. Jest nim również i św. Ambroży. Zresztą jedno z jego ważniejszych dzieł

nosi tytuł *De fide*. To dzieło biskupa Mediolanu oraz jego spuściznę epistolograficzną ks. Marcin Sobiech wybrał jako bazę źródłową dla swoich badawczych poszukiwań i analiz. Cel tych poszukiwań został jasno sformułowany we wstępie. Autor podkreślił, że centrum jego zainteresowań będzie stanowić nauka św. Ambrożego o wierze, sposób jej realizacji w życiu codziennym oraz owoce, jakie powinna przynosić, aby chrześcijanin mógł stawać się coraz doskonalszym. Poprawnie i jasno sformułowany cel naukowy swojej rozprawy autor umiejętnie wpisał w dotychczasowy stan badań nad spuścizną literacką i myślą teologiczną św. Ambrożego z Mediolanu wskazując między innymi na dotychczasowe pisma na temat wiary w nauczaniu Mediolańczyka. Wynika z nich, że nie wyczerpały one tematu, którym w swojej rozprawie zajął się ks. Marcin Sobiech. Sformułowany przez ks. Marcina Sobiecha cel naukowy odpowiada sformułowanemu w tytule tematowi pracy.

Struktura treści

Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, streszczenia w języku włoskim, wykazu skrótów, wykazu bibliografii oraz aneksu, w którym umieszczono w polskim przekładzie dwa listy św. Ambrożego, które, jak autor rozprawy zaznaczył we wstępie, „są kluczowe dla podejmowanego zagadnienia i wyjątkowe w całej epistolografii Ambrożego”.

We wstępie do rozprawy ks. Marcin Sobiech we właściwy sobie sposób dokonał wprowadzenia w problematykę rozprawy, podkreślił jej znaczenie i aktualność, ogólnie scharakteryzował źródła, które zostaną poddane analizie pod kątem tematu, skrótowo przedstawił dotychczasowy stan badań nad spuścizną literacką biskupa Mediolanu, wskazał na metody badawcze, omówił strukturę treści pracy. Wstęp więc napisano stosownie do wszelkich wymogów metodologicznych.

Rozdział pierwszy: *Historia epistolografii i pojęcia wiary*, stanowi potrzebne, historyczno-literackie wprowadzenie do studium nad rzeczywistością wiary w myśli Ambrożego z Mediolanu. W trzech kolejnych punktach doktorant omawia:

rozwój epistolografii w starożytności, spuściznę epistolograficzną biskupa Mediolanu, wreszcie na przykładzie wybranych autorów wczesnochrześcijańskich ukazuje, jak ujmowali oni w swoich pismach temat wiary. Doktorant wybrał tutaj takich autorów jak: Klemens Aleksandryjski, Orygenes, Hilary z Poitiers, Cyryl Jerozolimski i Bazyli Wielki. Dobór autorów jest moim zdaniem właściwy i reprezentatywny dla przedstawienia tematu jak przed św. Ambrożym ujmowano temat wiary we wczesnochrześcijańskim piśmiennictwie, jakkolwiek może dobrze byłoby dodać tutaj jeszcze takich autorów reprezentatywnych dla łacińskiego piśmiennictwa jak Tertulian i Cyprian z Kartaginy.

Właściwe studium nad kwestią wiary w epistolografii św. Ambrożego z Mediolanu autor rozpoczyna w rozdziale drugim: *Pojęcie wiary*. W rozdziale tym ukazano na czym, według św. Ambrożego, polega istota wiary, jakie cechy powinna posiadać prawdziwa wiara oraz skąd człowiek może czerpać inspiracje dla swojej wiary. Istotę wiary Ambroży dostrzega przede wszystkim w łasce, której udziela Bóg. Wiara to zaufanie i zawierzenie Bogu oraz służba jemu i oddawanie Mu czci. Cechami prawdziwej wiary są: szczerłość, autentyczność, ortodoksyjność i stałość. Źródłem wiary jest Bóg, który objawia się na kartach Pisma Świętego. To w historii zbawienia a także w historii poszczególnych jednostek człowiek może odnaleźć Boga. Fundamentem wiary są apostołowie a jej filarem ojcowie Kościoła.

Rozdział trzeci rozprawy dotyczy rozwoju wiary. Autor omawia w nim kolejno takie kwestie jak: troska o wiarę, środki wspomagające wiarę oraz zagrożenia dla wiary. Troska o wiarę i jej umocnienie dokonuje się w Kościele a dzieje się to poprzez świadectwo dawane innym i głoszenie wiary. Dla umocnienia wiary ma także znaczenie czerpanie wzoru z życia świętych. Wiarę chrześcijanina umacnia także jej obrona, szczególnie w konfrontacji z herezją. Najważniejszym wsparciem dla chrześcijanina w rozwoju wiary jest sam Bóg, dalej Kościół oraz

sakramenty, szczególnie chrzest i Eucharystia. Wiarę człowieka wspierają także Maryja, matka Jezusa oraz święci, wreszcie biskupi i kapłani, którzy na co dzień przekazują i utwierdzają wiarę. Największym zagrożeniem dla wiary jest grzech, zagrożenie to może także pochodzić ze środowiska pogańskiego oraz heretyków.

Rozprawę kończy rozdział czwarty: *Wiara w życiu chrześcijanina*. Chodzi w nim w istocie o odpowiedź na pytanie, jaki wpływ powinna mieć wiara na postępowanie człowieka. Zagadnienie to autor przedstawia w dwóch aspektach. Po pierwsze przedstawia on, jak w myśli św. Ambrożego wygląda relacja wiary do innych cnót teologalnych, czyli nadziei i miłości. Wśród trzech cnót teologalnych wiara jest nadrzędna i ściśle związana z pozostałymi. Wszystkie te cnoty wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Po drugie w tym rozdziale ukazano, jakie owoce przynosi wiara w życiu duchowym i społecznym człowieka. „Dzięki wierze człowiek przeżywa trzy stopnie doświadczenia Boga: zbliża się do Chrystusa, upodabnia się do Niego i poznaje Go”. Wiara zapewnia także człowiekowi wieczne dziedzictwo. W życiu społecznym wiara „łączy ludzi i daje poczucie jedności”.

W zakończeniu autor rozprawy w niebudzący zastrzeżeń sposób podsumowuje całość rozprawy spoglądając raz jeszcze na kwestie dotyczące rzeczywistości wiary w myśli św. Ambrożego z Mediolanu, które przedstawił w swojej rozprawie.

W sumie przyjęta przez Doktoranta struktura treści jest właściwa, odpowiada tematowi rozprawy i pozwala na przedstawienie określonego w tytule tematu. Kolejność rozdziałów i układ występujących w rozdziałach paragrafów i punktów jest logiczny i przejrzysty. Narracja, jaką Autor przeprowadza w kolejnych rozdziałach i paragrafach, w sposób ścisły łączy się tematycznie z ich tytułami.

Ocena merytoryczna

Rozprawa doktorska ks. mgra Marcina Sobiecha ma w jak najwyższym stopniu charakter źródłowy. Źródła w poszczególnych częściach pracy dobrane są w sposób właściwy. Autor z reguły w tekście pracy przytacza odpowiednie fragmenty dzieł św. Ambrożego w opublikowanych już drukiem przekładach polskich i dokonuje dokumentacji tekstu oryginalnego w przypisach. Następnie przytoczone fragmenty poddaje właściwej analizie po kątem tematu. Choć niektóre cytaty z dzieł Ambrożego mogłyby być poddane bardziej wnikliwej analizie – np. s. 66, 93, 113-114. Analiza tekstów źródłowych prowadzi autora do właściwych konkluzji, które zwykle zamieszcza w zakończeniu każdego z punktów rozprawy.

Ks. Marcin Sobiech swoje oryginalne myśli wynikające z analizy źródeł potrafi umiejętnie wpisać w dotychczasowy stan badań nad spuścizną literacką i myślą św. Ambrożego z Mediolanu. W sumie w rozprawie wykorzystano około 115 opracowań. Z analizy wykazu bibliografii wynika, że autor dobrze zna dotychczasowe osiągnięcia nie tylko polskich patrologów i historyków ale także obcojęzyczną literaturę przedmiotu i to w różnych językach. Doktorant czasami nawet cytuje w przypisach odpowiednie fragmenty opracowań, jakkolwiek nie zawsze w pełni korespondują one z treścią przedstawianą przez autora w tekście zasadniczym rozprawy. Listy Ambrożego, które to przede wszystkim doktorant wykorzystuje w rozprawie pod kątem nauczania św. Ambrożego na temat wiary mają bardzo często swój kontekst historyczny, ważna jest także często osoba adresata listu. W tym kontekście trzeba powiedzieć, że w pracy raczej słabo wybrzmiewa ów kontekst działalności pisarskiej Ambrożego. Przynajmniej niektóre listy wymagałyby przedstawienia bliższego kontekstu.

Ocena formalna

Realizowany w całej rozprawie temat przedstawiony jest w sposób logiczny, jasny, zrozumiały. Cała rozprawa napisana jest dobrym językiem. Dobrze się ją

czyta. Praca jest także starannie wykonana pod względem edycyjnym. Zauważa się tylko nieliczne błędy. Autor pisze Pismo święte zamiast Pismo Święte – dość często powtarza się ten błąd. W wykazie bibliografii dokonano właściwego podziału literatury na źródła pierwszorzędne w języku oryginalnym, źródła drugorzędne w języku oryginalnym, źródła w przekładzie polskim oraz opracowania. Wykaz sporządzony jest w sposób przejrzysty. W wykazie bibliografii zauważa się jedynie nieliczne, drobne uchybienia. Niekonsekwentnie zapisywane są artykuły z czasopisma „Vox Patrum”. W niektórych przypadkach autor przed tytułem czasopisma stawia cytate wydawniczą w:, ale w innych przypadkach zapis jest prawidłowy. Słownik łacińsko-polski Mariana Plezi lepiej byłoby zaliczyć do pomocy naukowych a nie do opracowań. Drobną pomyłkę można także zauważyć na s. 52. Autor stwierdza: „ [...]„o czym obszerniej zostanie napisane w rozdziale drugim pracy”. Z kontekstu wynika, że powinno być „w rozdziale trzecim”. Niejasny jest także przypis 93. na stronie 24. Autor pisze: „Według św. Hilarego wiara powinna być «niestrudzona i niezłomna, nieprzemijająca, niewzruszona i niechwiejna, niezmienna oraz wytrwała, pewna i wypróbowana »”. W przypisie mamy informację, że cytat został przytoczony za artykułem Heleny Karczewskiej, *Wiara w życiu człowieka w ujęciu św. Hilarego z Poitiers*. Nie podano jednak za autorką artykułu, z jakiego dzieła Hilarego pochodzi ten cytat a ponadto nie podano na której konkretnie stronie w artykule znajduje się ten cytat, lecz podano jedynie paginację całości artykułu. W spisie treści pominięto także wykaz bibliografii.

Konkluzja

Przedstawione powyżej pewne uchybienia w niczym nie umniejszają niekwestionowanej wartości tej rozprawy. W rozprawie *Rzeczywistość wiary w traktacie „De fide” i epistolografii św. Ambrożego*, ks. mgr Marcin Sobiech postawił właściwy i ciekawy problem badawczy i w sposób logiczny i samodzielny go rozwiązał. Cel pracy został zatem osiągnięty. Rozprawa ta spełnia

wymogi stawiane pracom doktorskim. Składam zatem wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie ks. mgra Marcina Sobiecha do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

x *Tadeusz Kołosowski*

Ks. dr hab. Tadeusz Kołosowski, prof. UKSW